

Kriegseisen, Wojciech

Skład Towarzystwa Naukowego
Warszawskiego : (kadencja 2004-2007
oraz 2008-2010) : Wspomnienia
pośmiertne : Jerzy Michalski
(1924-2007)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 70, 118-122

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kao Ming-k'ai *Problem normalizacji wyrazów pochodzenia obcego we współczesnym języku chińskim* 1960) jak i prozy artystycznej (np. Pa Cin *Pies* 1957, Sza Ting *Nowele* 1963, *Dialogi konfucjańskie* – współautor – 1956, *Aforyzmy chińskie* 1957). Tłumaczył również z innych języków. Przetłumaczył np. J. Gerneta *Chiny starożytne* 1966, M. Graneta *Cywilizacja chińska* 1973, M. Prodana *Sztuka chińska* 1975.

Przez wiele lat współpracował z redakcją encyklopedyczną PWN, jako autor wielu haseł, miał także wkład w opracowanie encyklopedii katolickiej.

Jego zainteresowania skupiały się na językoznawstwie, historii kultury i historii sztuki. Za swą działalność naukową, dydaktyczną i popularyzatorską otrzymał nagrody i odznaczenia: Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego w roku 1968 i 1993, Złoty Krzyż Zasługi w 1976 r., Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski w 1979 r.

Profesor Mieczysław Künstler był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego od 1983 roku, a w kadencji 2004–2007 – przewodniczącym Wydziału I.

W naszej pamięci pozostanie nie tylko jako wybitny uczony o światowej sławie, ale także jako niezwykle erudyta, ciepły człowiek i dobry kolega. Pełen humoru, o nieco kpiącym spojrzeniu był Profesor kopalnią przezabawnych anegdot. Podjął się kierowania Wydziałem I i włożył w jego pracę dużo zapału i innowacji. Niestety choroba w ostatnich latach zmusiła Go do wyłączenia się z tej działalności, choć zainteresowanie sprawami TNW przejawiał do końca życia.

W czasie przypadkowego spotkania kilka lat temu powiedział mi: „Wie Pani, jestem szczęśliwym człowiekiem”. Tą akceptacją życia i wszystkiego, co ono przynosi, zyskiwał sobie sympatię i przyjaźń ludzi różnych pokoleń.

Ewa Wolnicz-Pawłowska

JERZY MICHALSKI (1924–2007)

26 lutego 2007 r. umarł jeden z najwybitniejszych polskich badaczy dziejów nowożytnych. Profesor Jerzy Michalski urodził się 9 kwietnia 1924 r. w Warszawie, był uczniem gimnazjum im. Górskiego i po zdanym tajnym egzaminie maturalnym w 1941 r. rozpoczął studia historyczne na działającym w konspiracji Uniwersytecie Warszawskim,

gdzie uczestniczył m.in. w seminariach prowadzonych przez Tadeusza Manteuffla i Józefa Feldmana. Jesienią 1944 r. udało się mu ocalić ze zgliszcz Warszawy część biblioteki ojca – wybitnego kolekcjonera rękopisów romantyków polskich. Po 1949 r. księgozbiór ten stał się – jako Fundacja Jadwigi i Jana Michalskich – fundamentem biblioteki Instytutu Badań Literackich PAN.

W końcu 1944 r. Jerzy Michalski przedostał się do Krakowa, gdzie na Uniwersytecie Jagiellońskim studiował na seminariach Romana Grodeckiego, Stanisława Kętrzyńskiego i Władysława Konopczyńskiego. 16 listopada 1945 r., na podstawie pracy napisanej pod kierunkiem Józefa Feldmana, otrzymał dyplom magistra filozofii i wrócił do Warszawy, gdzie objął stanowisko asystenta w odbudowywanym pod kierunkiem Tadeusza Manteuffla Instytucie Historycznym UW. Prowadząc tam zajęcia ze studentami, m.in. z łaciny średniowiecznej, przygotowywał pracę doktorską z historii XVIII w. Promocja doktorska na podstawie rozprawy *Studia nad zbiorem praw sądowych Andrzeja Zamoyskiego* odbyła się w 1949 r. W tymże roku w „Przeglądzie Historycznym” ukazała się pierwsza rozprawa naukowa Zmarłego poświęcona „sprawie dysydenckiej” w opinii publicznej w początkach panowania Stanisława Augusta².

W końcu 1949 r. z uwagi na poglądy polityczne Jerzy Michalski odsunięty został od zajęć ze studentami, a po wakacjach 1951 r. z pracy na UW. Znalazł ją w Towarzystwie Miłośników Historii, gdzie z Januszem Wolińskim i Emanuelem Rostworowskim przygotowywał edycję *Materiałów do dziejów Sejmu Czteroletniego*. Jednocześnie prowadził studia nad dziejami Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, które w 1953 r. zwieńczone zostały drukowanym opracowaniem. W 1954 r. zatrudniony został w Zakładzie Historii Nauki PAN, gdzie zajmował się m.in. dziejami nauki polskiej w XVIII i XIX w. a w szczególności historią *Słownika języka polskiego* Lindego. Równocześnie publikował artykuły i teksty krytyczne dotyczące historii politycznej epoki stanisławowskiej oraz przygotowywał rozprawę poświęconą reformie prawa sądowego w XVIII w. — pierwsza część uka-

² Informacje bibliograficzne dot. wspomnianych tu prac Jerzego Michalskiego patrz: *Bibliografia publikacji Jerzego Michalskiego z lat 1947–1994*, w: *Trudne stulecia. Studia z dziejów XVII i XVIII wieku ofiarowane Jerzemu Michalskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin*, pod red. Łukasza Kądzieli, Wojciecha Kriegseisena i Zofii Zielińskiej, Warszawa 1994, s. 8–24; Z. Zielińska, *Bibliografia prac Profesora Jerzego Michalskiego za lata 1994–2004*, b. m. i d. [Warszawa 2004].

zała się w 1958 r. W następnym roku uzyskał stanowisko docenta, a w 1961 r. mianowano go profesorem nadzwyczajnym.

W 1964 r. Jerzy Michalski przeszedł do pracy w kierowanym przez Tadeusza Manteuffla Instytucie Historii PAN, co umożliwiło mu powrót do głównego nurtu badawczych zainteresowań, czyli historii politycznej – sygnalizowało to opublikowanie w tymże roku książki o Polsce wobec wojny o sukcesję bawarską oraz artykułu o stronnictwie austriackim w Rzeczypospolitej po pierwszym rozbiore. W następnych latach pracował nad książką pomyślaną jako kontynuacja napisanych przez Władysława Konopczyńskiego dziejów konfederacji barskiej. Monografia schyłkowego okresu konfederacji ukazała się drukiem w 1970 r., a w następnych latach Jerzy Michalski ogłosił kilka rozpraw poświęconych problematyce mentalności i kultury sarmackiej.

Badania nad dziejami konfederacji barskiej oraz ideologią i kulturą sarmatyzmu w XVIII w. przyniosły w 1977 r. niewielką, choć ważną książkę poświęconą współpracy Jeana-Jacquesa Rousseau z konfederatami barskimi, gdzie Zmarły wyjaśnił wiele nieporozumień na temat relacji francuskiego filozofa z Polakami. Ten wątek badań miał być zresztą kontynuowany i zaowocował wydaną w 1995 r. książką o poglądach Gabriela Bonnot de Mably'ego na sprawy polskie. Studia nad „polskimi” pismami filozofów francuskiego XVIII w. ugruntowały pozycję Jerzego Michalskiego w międzynarodowym środowisku badaczy oświecenia.

Rozpoczynając pracę w Instytucie Historii PAN Jerzy Michalski był już w pełni uformowanym badaczem mającym doświadczenie w pracach konstrukcyjnych, edytorstwie źródeł a także w krytyce naukowej, która stale pozostawała ważną częścią jego pracy naukowej. Zmarły miał też doświadczenie w syntezie, bowiem pod jego redakcją przygotowywano, wydrukowany dopiero w 1977 r., trzeci tom *Historii nauki polskiej* za lata 1795–1862. Jednak najważniejsze prace syntetyczne Jerzego Michalskiego powstały w związku z projektami realizowanymi w Instytucie Historii PAN. W 1982 r. opublikowano drugi tom *Dziejów dyplomacji polskiej* za lata 1572–1795, gdzie pod redakcją Zbigniewa Wójcika opracował historię dyplomacji polskiej w latach 1764–1795. Dzieło to jest nie tylko znakomitym podsumowaniem dorobku polskiej historiografii politycznej poświęconej dobie stanisławowskiej. Jerzy Michalski, pozbawiony dostępu do rosyjskich i pruskich akt dyplomatycznych, wykorzystując krytycznie dorobek

poprzedników oraz własne badania, stworzył syntezę, która nadal jest niezastąpionym kompendium wiedzy o dziejach polityczno-dyplomatycznych Rzeczypospolitej II poł. XVIII w. Podobną wartość dla badaczy ustroju i dziejów politycznych mają opracowane przez Jerzego Michalskiego dzieje sejmu polskiego w XVIII w. opublikowane w 1984 r. pod Jego redakcją w pierwszym tomie *Historii sejmu polskiego*. Dopiero w 1986 r. Jerzy Michalski mianowany został profesorem zwyczajnym, ponieważ – zdaniem ówczesnych władz politycznych – kandydat wykazywał się niedostatkiem „społecznego zaangażowania”, mimo (a może właśnie dlatego) że w drugiej połowie lat siedemdziesiątych przez kilka lat jako wolontariusz prowadził seminarium magisterskie w Instytucie Historycznym UW.

Następne dziesięciolecie pracy w Instytucie Historii PAN przyniosło dziesiątki studiów, artykułów i recenzji, które koncentrowały się coraz mocniej wokół politycznych oraz dyplomatycznych dziejów Rzeczypospolitej drugiej połowy XVIII w. Prace te kontynuowane były także po przejściu na emeryturę w 1994 r., kiedy to Zmarłemu przyszło, oprócz prowadzenia pracy badawczej, pełnić kilka ważnych funkcji organizacyjnych. Od 1991 r. był członkiem Komitetu Redakcyjnego *Polskiego słownika biograficznego*. Od 1985 do 2000 r. był redaktorem „Kwartalnika Historycznego”, do 2002 r. członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii PAN oraz członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego³. Zajęcia organizacyjne w niewielkim stopniu osłabiały tempo Jego pracy badawczej, którą prowadził dosłownie do ostatnich dni życia. Na kilka dni przed śmiercią Jerzego Michalskiego ukazał się dokumentujący to dwutomowy zbiór Jego najważniejszych artykułów, studiów i rozpraw. Ostatni skończony tekst naukowy, pozostawiony na biurku, złożony został do druku już pośmiertnie.

Jerzy Michalski od początku wcielał w życie ideał historyka, którego obowiązkiem jest dociekanie prawdy. Mało zajmowały go rozważania teoretyczne, od zetknięcia się po drugiej wojnie światowej z „naukową teorią marksizmu-leninizmu” stronił od metodologii a koncentrował się na krytyce źródeł oraz wyczerpujących studiach monograficznych. Uznawany za zwolennika tzw. pozytywistycznej historiografii nie uważał tego wcale za słabość. Zajmując się stosunkowo płytko rozpoznanymi dziejami Polski XVIII w. cenił idiografię

³ Członkami wprowadzającymi – według teczki członkowskiej Profesora – byli: Piotr Biegański, Bogdan Suchodolski i Stefan Kieniewicz (Red.).

a zgodne z zasadami warsztatu badawczego rekonstruowanie związków przyczynowo–skutkowych uważał za podstawowe zadanie historyka dziejów politycznych. Za najbardziej odpowiedzialne zadanie uczonego uznawał jednak krytykę źródeł, w czym miał imponujące osiągnięcia oraz krytykę naukową. Był autorem licznych gruntownych recenzji, a wiele z jego tekstów krytycznych oraz krytykujących pozostanie przykładem intelektualnej uczciwości historyka, który pełniąc swój zawód w drugiej połowie XX w. nie wyrzekł się zasad.

Wojciech Kriegseisen

ZOFIA STEFANOWSKA–TREUGUTT (1926– 2007)

Profesor Zofia Stefanowska urodziła się w rodzinie znanego lekarza warszawskiego, pułkownika Antoniego Stefanowskiego⁴, żonatego z Marią Haliną z domu Ciąglińską, działaczką niepodległościową i społeczną. W czasie II wojny światowej Zofia Stefanowska straciła ojca (zamordowanego przez NKWD w Katyniu) oraz dwie siostry: Halinę (zginęła w czasie obrony Warszawy we wrześniu 1939) i Ewę (zginęła w Powstaniu 1944). Zofia była harcerką Szarych Szeregów, łączniczką i sanitariuszką AK w Powstaniu Warszawskim: batalion „Zośka”, kompania „Rudy”, pluton „Sad”.

Przeszła cały szlak bojowy batalionu: Wola, Stare Miasto, Czerniaków. Czuwała przy śmierci Andrzeja Romockiego „Morro”. Za tę działalność była odznaczona Krzyżem Walecznych w 1989 r. i Warszawskim Krzyżem Powstańczym.

W domu państwa Stefanowskich przy ulicy Kopernika 11 był kontakt tajnych spotkań. Tam też odbywały się odprawy harcerskie. Jednocześnie pilne uczestnictwo w tajnych kompletach szkoły średniej doprowadziło do uzyskania przez Nią matury w Liceum J. Kowalczykówny & J. Jawurkówny (1944) oraz do rozpoczęcia studiów uniwersyteckich po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku. Zofia Stefanowska zamierzała studiować medycynę. Jednak pod wpływem

⁴ Był on m.in. lekarzem Stefana Żeromskiego.